REFORMA AGRARĂ DIN 1921 ÎN PLASA CENTRALĂ (JUDEŢUL BIHOR)

de
BLAGA MIHOC

În momentul de început al aplicării reformei agrare, adică în primăvara lui 1922[1], în componenţa plasei Centrale intrau 50 de comune rurale, a căror suprafaţă totală era de 142 602 iugăre (821 Km²). În aceste comune locuia o populaţie mixtă de 51 651 locuitori (63 locuitori pe Km²)[2].

Fertilitatea solului era bună, culturile cerealiere putînd asigura, cu prisosinţă, hrănirea unei populaţii chiar cu mult mai numeroase, de vreme ce din această zonă se aprovizionau, pe diferite căi, cu grîu şi porumb atît locuitorii din părţile mai muntoase ale judeţului, cît şi mulţi dintre locuitorii din Ţara Moţilor. De altfel, tocmai fertilitatea bună a solului a şi făcut ca întinderile mănoase din şesurile aflate în nord-vestul şi vestul oraşului Oradea să atragă interesul marilor cultivatori ce au acaparat, prin cumpărări treptate, sau prin alte mijloace mai puţin oneste, în această zonă marile lor proprietăţi, asupra cărora, după războiul mondial, urmau să se extindă efectele legilor de reformă agrară din 1919—1921. În realitate, însă, şi aici ca şi în alte locuri cel mai mare proprietar funciar era Biserica catolică, reprezentată fie de Episcopia romano-catolică fie de Capitlul romano-catolic. Ca atare şi pămînturile expropriate aparţineau, în cea mai mare, parte acestor instituţii. Desigur că lucrările de reformă agrară s-au întins şi aici, ca de altfel în întregul judeţ, din punct de vedere cronologic pe mai mulţi ani, exproprierea şi împroprietărirea, componente ale acestora, implicînd operaţii complicate, reveniri şi tergiversări, abuzuri şi neglijenţe, izvorîte în general din corupţia unora dintre cei puşi să le înfăptuiască. Urmărind acest proces pe mai mulţi ani şi făcînd calcule pe baza vastului material de arhivă am ajuns la concluzia că în întreaga plasă Centrală s-a expropriat o suprafaţă de 42 830 iugăre, 488 stînjeni, din care 36 988 iugăre 1 593 stînjeni de la diferite instituţii,

---

[1] Blaga Mihoc, *Aspecte ale aplicării reformei agrare din 1921, în plasa Beiuş, judeţul Bihor*, în *Crisia*, X, p. 211—258.

[2] C. Martinovici, N. Istrati, *Dicţionarul Transilvaniei şi celorlalte ţinuturi alipite*, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul“, 1921, p. 13.

5 841 iugăre 1 495 stînjeni de la particulari. Din cele 36 988 iugăre 1 593 stînjeni expropriate de la instituţii, 32 965 iugăre 870 stînjeni aparţineau Bisericii romano-catolice[3] (16 858 iugăre 330 stînjeni Episcopiei romano-catolice, 16 107 iugăre 540 stînjeni Capitlului romano-catolic), 3 212 iugăre 389 stînjeni Ordinului călugăresc Premonstratens, 31 iugăre 365 stînjeni bisericii ortodoxe, 202 iugăre 1 590 stînjeni bisericii reformate, 447 iugăre 1 222 stînjeni composesoratelor urbariale, 93 iugăre comunelor politice, 36 iugăre 356 stînjeni intreprinderii „Industria de petrol Orşova—Tileagd». Exproprierea imensei suprafeţe a bisericii romano-catolice, lucrate ani de-a rîndul prin şi de către ţărani, s-a putut efectua relativ simplu, deci fără prea multe tergiversări. Acolo unde pămînturile aparţineau unor persoane particulare, avînd situaţii juridice sensibil deosebite, lucrurile erau mai complicate, misiunea Comisiei de ocol pentru expropriere şi împroprietărire Oradea fiind mai grea. Îndată după sosirea de la Bucureşti a ordinului de începere a lucrărilor de reformă agrară Comisia de ocol din Oradea şi-a început activitatea, operînd mai întîi exproprierea proprietăţilor Episcopiei romano-catolice, Capitlului romano-catolic, Ordinului Premonstratens, şi apoi a celor particulare. Lucrările ei s-au desfăşurat în următoarea ordine: Nojorid, Tămăşeu, Palota, Chişirid, Seleuş, între 23 mai—3 iunie 1922[4]; Sînmartin, Rontău, Cetariu, între 6—10 iunie 1922; Haieu între 10—20 iunie; Hidişelul de Sus, Mierlău, între 20 iunie—1 iulie; Apateul Român, între 4—7 iulie; Hidişelul de Jos, între 14—19 iulie[5]; Borş, între 10—12 august[6]; Santăul Mare, Santăul Mic, Ineu, Giriş între 15 august—15 septembrie. În felul acesta, pînă la 13 august 1922 în întreaga plasă au fost expropriate 20 000 iugăre din

[3] Majoritatea proprietăţilor supuse exproprierii în plasa Centrală aparţineau Episcopiei romano-catolice. Aceasta deţinea, în tot Bihorul, 142 887 iugăre 1 040 stînjeni, din care s-au expropriat, prin reforma agrară, 141 832 iugăre 160 stînjeni, rămînîndu-i 1 055 iugăre 720 stînjeni. Din terenul expropriat s-au dat pentru păduri comunale 83 579 iugăre 560 stînjeni, „din care în parte urmează a se transforma în păşune şi teren de cultură, rămînînd ca rezervă de stat întinderea de 55 252 iugăre 720 stînjeni."

Pentru nevoile Episcopiei (instituţii, edificii, personal domenial, instalaţii agricole, foc, construcţii, atelierul de ferărie, care consumă 2 902 m^3 lemne de foc şi 702 m^3 lemne de construcţii anual) ar fi necesare 2 680 iugăre pădure (lemnele amintite s-ar ridica de pe 33 iugăre). Pentru pensionarii săi, Episcopia mai are nevoie de 400 m^3 lemne de foc deci de 190 iugăre pădure. Ea mai are 305 iugăre pădure şi parc la Băile Episcopeşti, scutite de expropriere. Episcopia are o mină de cărbuni de lemn între Cordău şi Mierlău, care produce 5 000 vagoane cărbune anual, pentru care are nevoie de 3 500 m^3 lemne de mine şi 70 m^3 lemne de construcţie, ce s-ar culege, prin defrişarea anuală a 80 de iugăre pădure. Se scutesc 6 000 iugăre ce urmau să fie alese, în care intră şi 305 ale Băilor Episcopeşti. Restul de 3 695 iugăre sunt: 2 765 iugăre (750 iugăre dintre ele pentru mină) între Cordău şi Mierlău; 2 930 iugăre (din care 60 iugăre pentru Castelul Oşorhei) ... pentru lemne de foc, construcţii, instalaţii culturale şi agricole, personal, etc." (Arhivele Statului din Oradea, *Fond Consilieratul agricol Bihor*, în continuare *C.A.B.*, dos. 185, f. 3—38).

[4] *Tribuna*, 1922, nr. 61, p. 2.

[5] *Ibidem*, nr. 71, p. 3.

[6] *Ibidem*, 1922, nr. 67, p. 3.

cele aproximativ 46 000 cîte se credea că sînt expropriabile[7]. Concomitent, pe baza unor măsurători simple, făcute de cele mai multe ori cu panglica sau lanţul, ţăranilor îndreptăţiţi li s-au distribuit loturile cuvenite, prima distribuire fiind făcută la Nojorid, la 25 septembrie, în faţa asistenţei ministrului agriculturii Al. Constantinescu, a generalului Moşoiu, a deputatului Teodor Mihali şi a episcopului Roman Ciorogariu[8].

Terenurile expropriate au fost destinate în primul rînd împroprietăririi ţăranilor îndreptăţiţi cu loturi de cultură şi locuri de casă, formării sau extinderii pădurilor şi păşunilor comunale, constituirii loturilor de interes obştesc sau a rezervelor de stat.

Studiind documentele de arhivă din mai multe fonduri, şi făcînd calculul necesar am ajuns la constatarea că cele 42 830 iugăre 488 stînjeni expropriate în întreaga plasă Centrală au primit următoarea destinaţie:

1. 19 603 iugăre 1 436 stînjeni ca loturi de cultură unui număr de 6 136 ţărani îndreptăţiţi;
2. 169 iugăre 1 353 stînjeni ca locuri de casă unui număr de 2 379 ţărani;
3. 9 251 iugăre 1 402 stînjeni ca păduri comunale;
4. 631 iugăre 701 stînjeni ca păşuni comunale;
5. 1 193 iugăre 188 stînjeni pentru loturi de interes obştesc (şcoală, biserică, etc.);
6. 177 iugăre 247 stînjeni vîndute micilor cultivatori de pămînt, în loturi de pînă la 25 iugăre;
7. 174 iugăre 462 stînjeni atribuite prin schimb unui proprietar venit din Ungaria;
8. 10 700 iugăre 1 565 stînjeni rezervă de stat (loturi demonstrative, ferme model, teren pentru diferite instituţii publice). Pe lîngă aceasta multe dintre comunele plasei Centrale au fost împroprietărite, mai ales cu păduri, în hotarele comunelor altor plase, aşa că făcînd un nou calcul, vom constata că suprafaţa atribuită în acest fel este în total de 3 237 iugăre 445 stînjeni din care: 560 iugăre 333 stînjeni ca loturi de cultură unui număr de 2 229 ţărani îndreptăţiţi; 2 188 iugăre 388 stînjeni ca păduri comunale şi 40 iugăre 155 stînjeni ca loturi pentru interese obşteşti.

Observăm, astfel, că o mare suprafaţă o ocupă terenurile atribuite pentru cultură, în total 20 164 iugăre 169 stînjeni, unui număr de 5 356 ţărani, dată fiind existenţa unor terenuri adecvate în această zonă de şes fertilă dar cu o populaţie nu tocmai deasă. Mare este însă şi suprafaţa atribuită pentru păduri comunale, în total 1 140 iugăre 129 stînjeni, lucru ce indică nevoia presantă de combustibil şi lemn pentru construcţii, şi grija organelor de aplicare a reformei agrare de a o satisface. Drept este însă şi aceea că mari porţiuni din aceste păduri erau fie defrişate fie de curînd plantate după cum tot adevărat este şi faptul că în suprafaţa atribuită ca păşuni, substanţială şi ea, intrau şi terenuri păduroase.

[7] *Ibidem*, nr. 71, p. 3.
[8] *Ibidem*, nr. 78, p. 3.

De altfel comunele de șes din jurul Oradiei dispuneau și pînă la reforma agrară de importante suprafețe de pășuni urbariale, deținute în coposesiune de anumiți țărani din comune, cele atribuite lor acum urmînd doar să completeze vechile terenuri de pășunat puse prin lege, la dispoziția întregii obști țărănești. Satisfăcînd interesul țăranilor îndreptățiți statul a înțeles să-și păstreze în zonele fertile mari rezerve, destinate mai tîrziu pentru nevoile camerelor agricole[9] și nu de puține ori cultivate de către agronomii regionali sau de către alți particulari, sau subarendate de către aceștia, în schimbul unor sume oneroase micilor cultivatori. Tocmai din această cauză unii dintre țăranii îndreptățiți la împroprietărire dar neîmproprietăriți au cerut oficialităților județene de multe ori să li se arendeze lor terenurile folosite abuziv de către agronomi, iar „subarendatorii" necinstiți să fie pedepsiți. Astfel, un grup de țărani din comuna Leș trimiteau la prefectură și apoi la redacția publicației bihorene „Tribuna", în primele zile ale lui august 1922, o reclamație în care arătau că agronomul Domenic Straub a luat în arendă lotul demonstrativ din zona numită Ösipuszta, cu prețul de 60 lei iugărul și apoi l-a împărțit în parcele mici, arendîndu-le o parte unor persoane particulare și alta Școlii normale din Oradea, cu 180 lei iugărul[10]. O situație similară a avut loc la Tărian, unde 12 dintre țăranii neîmproprietăriți fac cunoscut, la începutul lunii noiembrie 1925, pe cale publicitară, prin ziarul „Nagyváradi Estilap", că pînă în acel moment din pămîntul expropriat de la moșierul Anton Klor (1 166 iugăre 846 stînjeni) și Ștefan Toth (1 587 iugăre 1 046 stînjeni) s-au constituit loturile de interes obștesc și s-a destinat, pentru nevoile Camerelor agricole, o suprafață de 120 iugăre, cultivată în acel moment de agronomul Frăsineanu[11] „care a secerat de pe acest pămînt 60 vagoane grîu și l-a așezat în depozite la Cheresig, frustîndu-i pe țăranii îndreptățiți la acest pămînt de cereale în valoare de 500 mii lei"[12]. De altfel problema rezervelor de stat a cauzat multe intervenții ale țăranilor către minister. Una dintre aceste a fost făcută la 17 august 1930, de

[9] La 23 octombrie 1926 s-a dispus înființarea, din rezervele de stat, a unor loturi pentru nevoile Regiunilor și consilieratelor agricole. În martie 1928, însă, aceste loturi sînt desființate, o parte din ele fiind distribuite îndreptățiților nesatisfăcuți, iar o parte destinate pentru întemeierea loturilor pentru camerele agricole. Se întemeiau, astfel, în fiecare județ cîte 1—2 loturi demonstrative de cîte 15 iugăre fiecare (*Cuvîntul plugarului*, 1928, nr. 17, 25 martie, p. 3.).

[10] Redacția publicației bihorene „Tribuna" se interesa la direcțiunea Școlii normale din Oradea, constatînd că țăranii au într-adevăr dreptate, căci chitanța de arendă din 14 iunie 1922 menționa că Domenic Straub a încasat, pentru ceva mai puțin de 2 iugăre arendate Școlii, suma de 788 lei, în timp ce pentru aceeași suprafață el plătea, ca arendă, cel mult 120 lei". (*Tribuna*, 1922, nr. 72, 10 august, p. 3).

[11] La 27 februarie 1925 s-a elaborat un regulament pentru arendarea și exploatarea loturilor constituite pe rezervele de stat, în care, între altele se spunea: „Nu pot lua în arendă asemenea loturi funcționarii publici de orice categorie, chiar dacă ei sînt agronomi". Acest regulament a fost, precum se vede, adeseori încălcat (*Legile agrare 1917—1936*). Editura librăriei „Universala" Alcalay et Co., București, f-a., p. 147.—148.

[12] *Tribuna*, 1925, nr. 45, 8 noiembrie, p. 6.

către 20 de membri ai Uniunii foștilor voluntari din Cheresig, în frunte cu Dobai Petru, care, în petiția lor, cereau să fie împroprietăriți pe o rezervă de stat de 50 iugăre ce se afla în comună. Ei acționau, desigur, încurajați de apariția legii împroprietăririlor invalizilor, orfanilor, văduvelor și voluntarilor (I.O.V.R.) din 7 iulie 1930[13], cu toate că listele cu numele celor îndreptățiți la împroprietărire fuseseră alcătuite încă din primăvară. De altfel, întocmirea listelor cu îndreptățiții la împroprietărire în general a stîrnit pretutindeni nemulțumiri, a provocat reclamații, ani în șir, chiar după împroprietărire, omiterile fiind cel mai adesea motivul nemulțumirilor. Cu atît mai mari erau acestea cu cît, dată fiind graba cu care oficialitățile, conform prevederilor legale, doreau ca țăranii să intre în stăpînirea loturilor ce li se cuveneau, lucrările se executau superficial și rapid. În acest caz nu de puține ori listele de îndreptățiți la împroprietărire au fost făcute de vechii funcționari ai „antiștiilor" (primăriilor) comunale pe care administrația românească nu apucase să-i înlocuiască. Așa s-a întîmplat la Episcopia Bihor, unde din lista îndreptățiților au fost omiși cei care de fapt trebuiau să fie împroprietăriți în primul rînd. La 19 octombrie 1930, 37 dintre aceștia se adresau Ministerului Agriculturii, arătînd că ei au fost „omiși aproape toți din tabloul celor îndreptățiți din vina autorităților locale care în vremea aceea, (...) cu credință rea au lucrat astfel că noi (...) să rămînem fără pămînt"[14]. Ca foști argați pe moșiile din Episcopie, „ca orfani sau văduve de război", cei 37 de îndreptățiți cereau să fie împroprietăriți pe o rezervă statală de 47 iugăre ce se află în localitate. Solicitatorii de acest gen ai terenurilor păstrate ca rezervă de stat se recrutau, deci, dintre cei omiși sau excluși de la împroprietărire, dar care erau sau se considerau îndreptățiți la aceasta. Nu este mai puțin adevărat, însă, că mai ales dintre cei omiși mulți erau personal vinovați de acest lucru, căci dacă, în general îndreptățiții au luat în mod serios chemările făcute de forurile locale pentru efectuarea unor formalități ce trebuiau să preceadă și să facă posibilă împroprietărirea unii dintre ei, influențați de propaganda defavorabilă pe care o făceau reformei agrare românești anumite cercuri politice externe, reacționare, au privit, în mod nejustificat, cu neîncredere intenția oficialităților românești de a proceda rapid la împroprietărire, nerăspunzînd chemării acestora spre a-și declina, prin acte doveditoare, acolo unde era cazul, îndreptățirea la împroprietărire.[15] În această situație erau însă și îndreptățiții din Oradea lipsiți de locuri de casă. În primele trei luni ale

[13] *Legile agrare 1917—1936*, ... p. 226.

[14] Arhivele Statului din București, *Fond Reforma agrară din 1921 în Bihor*, Dos. 64, f. 190.

[15] Primăria din Oradea, spre exemplu, a anunțat pe cale publicitară pe toți aceia ce „au luat parte la război și înainte de război erau într-o economie în orașul Oradea Mare ... să se prezinte cu certificat de invalizi ori militar... în decurs de 8 zile la antistia (primărie, n.n.) orașului spre a fi trecuți în lista îndreptățiților" (B. Mihoc, *Aplicarea reformei agrare din 1921 în orașul Oradea*, în *Crisia*, X, 1980, p. 654).

anului 1930, 2 653 dintre ei, în majoritate mici meseriași, au înaintat mai multe reclamații către Ministerul Agriculturii și Domeniilor, solicitînd să fie împroprietăriți cu locuri de casă dintr-o suprafață de 103 iugăre din moșia Iclod, de lîngă Oradea, dată în folosință gratuită Societății de patronaj al minorilor din Oradea, pe o perioadă de „zece ani", începînd cu 26 octombrie 1926[16]. Nemulțumirea celor 2 653 de „reclamanți" era cu atît mai mare cu cît Societatea, în loc să destine acest teren, așa cum se cuvenea, pentru întreținerea minorilor infractori eliberați din pușcării, îl arendase unui oarecare orășean înstărit ce locuia la ferma Ioșia[17]. Indignați de acest abuz, înscris firește în conjunctura altor inechități procedurale de împroprietărire, la 2 aprilie 1930 — 4 dintre îndreptățiții orădeni s-au adresat, pentru a doua oară, după cum arătau, prefectului bihorean cu un succint „memoriu", al cărui conținut, trecînd peste patosul avocățesc menit să impresioneze, se rezuma la solicitarea unei revizuiri a împroprietăririi și, ca urmare a acesteia, dacă va fi cazul, la o reîmproprietărire, de astă dată a celor cu adevărat îndreptățiți, cu locuri de casă sau teren de cultură, pe o suprafață constînd în esență din cele 103 iugăre arendate ilegal unui orășean neîndreptățit, și alte 93 iugăre, dintr-o suprafață mai întinsă, de 466 iugăre, atribuite Camerei de agricultură din Bihor. Memoriul este formulat în spiritul unui fel de „internaționalism-colectivist", bazat pe interese comune ce depășesc convingerile politice, spirit ce ar anima întreaga obște urbană, profund neîndreptățită cu ocazia împroprietăririi, — dacă ar fi să credem pe de-a întregul conținutul memoriului. E greu, însă, de presupus că organele de aplicare a reformei agrare și-ar fi putut permite să eludeze pînă într-atîta legea, încît să excludă de la împroprietărire o masă de îndreptățiți atît de numeroasă. Pe ansamblu, unele dintre relatările petiționarilor erau însă adevărate. „Invalizii și văduvele de război îndreptățiți la reforma agrară, care n-au fost împroprietăriți, fără nici un îndemn din afară sau vreun colorit politic, au început o acțiune care urmărește ca scop recunoscut și satisfacerea cerințelor ale adevăraților îndreptățiți. Vrem ca după 10 ani să primim și noi răsplata suferințelor noastre din război, o bucățică de pămînt, pentru că mîinile noastre să nu fie condamnate la nelucrare, să ne putem construi și noi o colibă, un adăpost pentru noi și familiile noastre. Nedreptățile ce le-am suferit ne-ar putea face să agităm și să strigăm (dar) nu o facem. Noi ne-am ales calea dreptății și legalității și noi credem că pe această cale cauza noastră va învinge." Se derulează apoi, după această „expunere" patetică, obiectul propriu-zis al procedurii și doleanțelor: „D-le prefect, cînd delegații neîmproprietăriților din Oradea ne-am prezentat în fața Dvs. ne-ați promis tot concursul Dvs. binevoitor. Ne-ați spus atuncia următoarele cuvinte «Mai bine mai tîrziu ca niciodată» și noi credem că așa este. Ne-ați cerut să înaintăm un tablou

[16] Arhivele Statului din București, *Fond Reforma Agrară din 1921 în Bihor*, Dos. 64, f. 250—254.
[17] *Ibidem*, f. 271—275.

al neîmproprietăriţilor. Am făcut înscrierea şi vă alăturăm acest tablou, care cuprinde numele a cel puţin 2 050 capi de familie. Cînd ne-am prezentat prima oară în faţa Dvs. n-am vorbit decît în numele cîtorva sute de oameni. Acest număr a crescut. Acest număr este astăzi aşa de considerabil că reprezintă o forţă şi această forţă, glasul acestor 2 000 de oameni cere ascultare, cere satisfacerea drepturilor elementare ce li se cuvin. Dle. prefect, cu toată încrederea şi cinstea cu care ne purtăm faţă de Dvs. vă rugăm să îmbrăţişaţi cauza noastră. Vă rugăm să depuneţi protecţia Dvs., să ridicaţi glasul Dvs. hotărîtor la forurile competente subalterne şi superioare, spre satisfacerea cerinţelor noastre, care sunt următoarele:

1. Să se facă o revizuire a reformei agrare; nu cerem pentru toată ţara, dar cel puţin în Oradea şi judeţul Bihor. Să se constate cîte pămînturi mai sunt în rezervă, să se stabilească îndreptăţirea fiecăruia şi să se ia pămînturile de la aceia care au ajuns în posesia lor fără nici un drept, în mod fraudulos, sau care le întrebuinţează numai pentru speculă;

2. Să se ordone ca Consilierul Agricol să conscrie toate terenurile rezerve de stat, chiar dacă sunt arendate. Pămînturile în rezervă să se repartizeze între cei îndreptăţiţi. Noi chiar putem anexa o listă a terenurilor în rezervă după cunoştinţele noastre. Aceasta, însă, nicidecum nu este oficială;

3. Să se revizuiască lista îndreptăţiţilor neîmproprietăriţi aci anexată. Să se asculte fiecare, să se ceară de la fiecare actele justificative. Să se stabilească că cei îndreptăţiţi de ce n-au primit pămînt, căci sunt între ei pentru care au şi fost repartizate pămînturi dar nici nu le-au primit în posesiune. În fine, cerem să se facă dreptate prin orice mijloc. Dle prefect, Noi suntem oameni simpli, muncitori sau plugari. Dacă veţi vedea lista noastră veţi stabili, că, fără deosebire de neam, români şi unguri, cerem dreptul nostru. Nu putem şti mijloacele procedurale birocratice şi tocmai din acest motiv Vă rugăm să fiţi interpretul cerinţelor noastre, să tălmăciţi ceea ce vrem locurilor de drept, la Bucureşti, la Ministerul Domeniilor şi Agriculturii. Dacă va fi nevoie mergem şi noi, delegaţii în Bucureşti. În adunarea neîmproprietăriţilor delegaţii care au fost aleşi au făcut jurămînt solemn (că nu se) vor odihni pînă (ce) drepturile noastre nu vor fi recunoscute. Dacă trebuie mergem chiar în faţa Înaltei Regenţe, dar vrem să trăim omeneşte.

Dle, Faceţi ca justa şi realizabila cerere a noastră să fie ascultată şi noi, încă odată, vom jura: Vă vom fi recunoscători în toată viaţa. În acea speranţă, devotaţi credincioşi ai dstră. Oradea, la 2 aprilie 1930"[18].

Textul memoriului dovedeşte, aşadar, existenţa unor nemulţumiri privind lucrările de împroprietărire în oraşul Oradea, şi că petiţionarii erau hotărîţi să acţioneze pentru rezolvarea lor, o cale eficientă fiind, în acest sens, împărţirea între îndreptăţiţi a tuturor suprafeţelor constituite

[18] *Ibidem*, Dos. 64, f. 261.

în rezerve de stat. Dincolo, însă, de tonul cuviincios al unei politeţi de convenienţă transpare hotărîrea şi radicalitatea unor oameni care ştiau că de partea lor este legea şi că, dacă au fost omişi de la împroprietărire, funcţionarii necinstiţi vor fi traşi, aşa cum s-a întîmplat de atîtea ori, în mod serios la răspundere, iar ei îşi vor primi drepturile. Şi, aşa cum am arătat altădată, în teritoriile mărginaşe ale oraşului Oradea s-au atribuit o mulţime de locuri de casă[19] pe care îndreptăţiţii şi-au construit, în perioada 1930—1933, locuinţe. Mai mari, mai mici, după puterile materiale ale fiecăruia, majoritatea însă fără autorizaţie. Neavînd autorizaţie de construcţie, noii proprietari de case nu puteau beneficia nici de scutirea de impozite prevăzută de lege. Pe lîngă aceasta primăria îi amenda anual şi sumele nu erau mici. Abia în urma unui memoriu, semnat de 75 dintre noii proprietari de imobile construite fără autorizaţie şi trimis, la 6 mai 1933, primăriei orădene, s-a hotărît ca amenzile să fie anulate şi îndreptăţiţilor să li se aplice scutirea de impozite, cu condiţia ca aceştia să aducă cu căruţele pietriş pentru aranjarea străzilor[20]. Lipsa canalizărilor făcea, însă, ca aspectul noilor cartiere, Rîtul Comandantului, Lapoş (spre Băile Episcopeşti), Ioşia, să fie deplorabil[21]. De aceea, în paralel cu desele solicitări de păşune, localnicii au acţionat, mai ales din toamna anului 1930, cerînd canalizarea şi electrificarea străzilor, pe care s-au hotărît s-o susţină prin contribuţie bănească[22]. Mai numeroase, mai directe şi cu siguranţă mai pline de obiectivitate erau, însă, doleanţele petiţionarilor din mediu rural. De altfel problematica acestora este şi cu mult mai vastă, deoarece efectiv împroprietărirea în mediul rural era cu mult mai complicată. Aşa, bunăoară, au fost cazuri cînd ţăranii care luaseră drumul oraşelor, abandonînd plugăritul, doreau să se întoarcă acum în mediul rural, să fie, cu alte cuvinte, împroprietăriţi, cîteodată mînaţi de dragostea de glie, alteori din considerentul, nu fără temei, că serviciul în fabrică nu era în acel timp o sursă de cîştig permanentă.

Aşa au procedat cîţiva tineri din Toboliu, care, în preajma elaborării legilor de reformă agrară se găseau la Oradea, ca ucenici pentru a deveni meseriaşi în diferite ramuri. Reveniţi în sat ei nu-şi puteau practica meseria, iar organele de împroprietărire nu-i trecuse între îndreptă-

---

[19] Trebuie să precizăm că multe locuri de casă (intravilane) din oraşul Oradea aparţinuseră Capitlului romano-catolic. În perioada dintre 1 decembrie 1918—23 decembrie 1921 acesta a vîndut, însă, diferiţilor proprietari sau firme particulare, 25 dintre ele. Suprafaţa totală a acestora era de 4 iugăre 359 stînjeni iar preţul de vindere de 174 550 lei. De altfel în aceeaşi perioadă Capitlul vînduse sau înstrăinase în diferite forme şi o suprafaţă totală de 852 iugăre 1 353 stînjeni din proprietăţile sale „rurale". Această suprafaţă se găsea în jurul localităţilor Oradea (50 iugăre de grădină în zona denumită Sargalnalom sau Őssipuszta), Alparea (770 iugăre, din care 554 arător, 226 păşune), Rontău (30 iugăre arător), Uileac (1 iugăr 619 stînjeni arător), Văşad (1 iugăr 316 stînjeni arător). (Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.* Dos. 114, filele 9—21).

[20] *Gazeta de vest*, 1933, nr. 956, 9 mai p. 2.

[21] *Ibidem*, nr. 921, 24 martie, p. 4, nr. 933, 9 aprilie, p. 4.

[22] *Ibidem*, 1937, nr. 109, 25 octombrie, p. 5.

ţiţi. Într-o petiţie trimisă regelui la 25 septembrie 1922, aceştia arătau că în timp ce „prin legea reformei agrare tot ţăranul îşi primeşte brazda de pămînt apărată cu pieptul şi sîngele său ... din reaua voinţă sau interpretarea greşită a legii, unii dintre cei îndreptăţiţi de a primi pămînt care absolut nu au o brazdă sînt excluşi de la această operă de dreptate". Şi mai departe: „Acum, văzîndu-ne excluşi de la ultima noastră speranţă, pămîntul, suntem siliţi a emigra" în cazul că nu se va interveni să fie şi ei „împărtăşiţi la împărţirea pămîntului, avîndu-se în vedere cele 52 de luni de suferinţe pe deosebite fronturi"[23].

Alţii, însă, au fost omişi de la împroprietărire pentru că tocmai în ajunul sau în timpul împroprietăririi se mutaseră dintr-o comună în alta. Cereau acum şi ei repararea răului făcut şi deci împroprietărirea în comuna natală[24]. Au fost, însă, cazuri cînd şi unii dintre neîndreptăţiţii la împroprietărire, care deţineau suprafeţe mai mari decît suprafaţa lotului tip de împroprietărire în zonă, să solicite a fi împroprietăriţi. Aşa, bunăoară, ţăranul Simion Baciu din Husasăul de Criş, cap al unei familii cu 10 copii şi posesor al unei proprietăţi de 6 iugăre, grevate, însă, de o ipotecă în valoare de 60.000 lei, cere, la 21 aprilie 1931, Ministerului Agriculturii să dispună împroprietărirea sa din rezervele statului[25]. Alteori ţăranii erau nemulţumiţi de faptul că statul aprobă vînzările ilegale ale unor moşii expropriabile sau, în cazul de anulare a contractelor de vînzare-cumpărare, întîrzie să dispună preluarea de la vechii uzufructuari şi parcelarea şi împroprietărirea pe acestea a celor îndreptăţiţi. Astfel s-a întîmplat, bunăoară, la Poşolaca, unde proprietarul Telegdi Iosif vînduse ilegal unor ţărani mai înstăriţi o suprafaţă de 800 iugăre.

Ca urmare, 29 dintre sătenii îndreptăţiţi la împroprietărire cereau la 14 octombrie 1929, ca pînă la clarificarea situaţiei celor 800 iugăre menţionate să li se dea în arendă „rezerva statală de 600 de iugăre, constituită în hotarul comunei lor"[26]. Multe, însă, dintre rezervele statale urmau să fie distribuite fie ţăranilor din judeţ fie altora, strămutaţi din zonele muntoase şi împroprietăriţi în zonele fertile dinspre vest. În această situaţie organele de aplicare a reformei agrare deşi fixaseră iniţial lotul tip[27] de împroprietărire, atribuit locuitorilor din Giriş, Toboliu, Tărian, la 7 iugăre, se văd nevoite a-l micşora la 4, fapt care a stîrnit nemulţumirea celor în cauză. Astfel, la 9 august 1924, mai mulţi ţărani din Toboliu s-au adresat Comisiei judeţene de împroprietărire, cerîndu-i să menţină lotul tip de 7 iugăre, căci reducerea acestuia „ar servi de

[23] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.*, dos. 216, f. 91.
[24] *Ibidem*, f. 193.
[25] *Ibidem*, f. 242, 246.
[26] *Ibidem*, f. 156.
[27] Lotul „tip" sau „întreg" era acel lot care se atribuia îndreptăţiţilor complet lipsiţi de pămînt. Îndreptăţiţii cu pămînt puţin primeau un lot de completare, a cărui dimensiune era variabilă, astfel încît, împreună cu ceea ce poseda îndreptăţitul, să se poată realiza o suprafaţă în egală în genral cu cea a lotului tip stabilit în zona respectivă.

motiv pentru multa neliniște între lipsiți...", în această comună unde era „nevoie de multă liniște și înțelegere între cetățeni"[28].

Transpare, din această intervenție la comisia județeană, în fond, un conflict abia voalat între localnici și cei veniți de aiurea, pe care autoritățile trebuiau neapărat să-l rezolve în mod rațional, fără a stîrni animozități, căci toți împroprietăriții, localnici sau „coloniști"[29], primind locuri de casă în același sat, urmau să conviețuiască în comun. De altfel problema locurilor de casă a constituit o preocupare continuă a organelor de împroprietărire, a stîrnit discuții și controverse ce s-au purtat ani de-a rîndul între țăranii îndreptățiți și cei în măsură să-i împroprietărească. Și exemplele în acest sens sînt numeroase. În Hidișelu de Sus, bunăoară, unora dintre țăranii împroprietăriții li se atribuiseră inițial locuri de casă în marginea comunei, dar cu ocazia unei inspecții, efectuate în mai 1925 de către agronomul regional, ținînd cont de „interesele superioare ale sistematizării", s-a hotărît „mutarea" locurilor de casă pe pășunea urbarială din zona centrală a comunei, lucru ce nemulțumea întreaga obște comunală. În anii următori unii dintre îndreptățiții din aceeași comună care nu primiseră locuri de casă „au mers și au prins cu forța cîteva locuri", în timp ce alții, după cum scria, în mai 1929, un funcționar al Consilieratului agricol județean„tot mereu stau pe capul nostru pentru a fi satisfăcuți și ei"[30]. Practica exproprierii pășunilor urbariale pentru a fi parcelate și atribuite ca locuri de casă, frecventă în Bihor, nemulțumea în general pe locuitorii comunelor, căci le diminua substanțial suprafața de pășunat și așa insuficientă pentru contingentul de vite de care dispuneau, în general, țăranii. Tocmai de aceea împroprietăriții cu locuri de case pe aceste pășuni solicitau de multe ori mutarea pe alte terenuri. Așa s-a întîmplat, spre exemplu, în Felcheriu, unde 88 de țărani în frunte cu primarul propuneau, la 29 aprilie 1925, în adunarea comunală ca locurile de casă să se dea din sesia bisericească, nu din terenul de pășune cum se hotărîse inițial[31]. Alteori țăranii erau nemulțumiți că locurile de casă atribuite lor erau situate pe teren nefertil sau inundabil. În acest caz ei trimiteau memorii peste memorii și la forurile la care se cuvenea și la care nu.

„Împroprietăriții cu locuri de casă în comuna Ineu de Criș, în urma împroprietăririi făcute de către comitetul local de împroprietărire pe baza tabloului aprobat și rămas definitiv prin toate forurile agrare", se spunea într-un memoriu adresat Judecătoriei din Oradea, la 16 martie 1935, de către un grup de țărani, cu „ocazia împărțirii loturilor, făcută în mod·provizor, jumătate dintre noi cei îndreptățiți la locuri de casă

---

[28] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.*, dos. 216, f. 18.

[29] Blaga Mihoc, *Aplicarea reformei agrare din 1921 în Bihor. Improprietăriri prin strămutare* în *Crisia XI*, Oradea 1981, p. 191—209.

[30] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.* Dos. 180 nepaginat; Dos. 181, f. 3—4, 17.

[31] *Ibidem*, Dos. 175, f. 14—15.

am fost nevoiți a renunța la loturile ce ni se distribuiseră deoarece acelea locuri de casă nu erau proprii pentru scopul destinat de organele de împroprietărire, și mai ales că aceste locuri, neproductive și situate în locuri gropoase, supuse în fiecare an inundației, cu siguranță erau măturate. Văzînd Consiliul comunal situația ce ni se crease prin atribuirea loturilor de casă, arătau țăranii în memoriul lor, unora ne-au propus o soluție acceptabilă, adică ca să le lăsăm de pășunat acel teren și să primim din pășunatul comunei în altă parte, dar în continuarea străzilor ce s-au ivit după război spre pădure, deci scutiți de orice inundație". Țăranii au acceptat acel schimb, după cum înșiși mărturisesc, cu toate că unii își construiseră pe locurile de casă avute locuințe și anexe gospodărești, plătind ingineri spre a executa măsurarea și parcelarea noilor locuri de casă. Se înțelege că această stare de lucruri necesită tergiversări și mai ales cheltuieli ce apăsau bugetul și așa sărăcăcios al împroprietăriților[32]. În astfel de situații, în ciuda greutăților, țăranul intra, totuși, în posesiunea locului de casă atribuit lui. Mai rău, era atunci cînd locurile de casă atribuite inițial țăranilor le erau luate spre a fi, fie destinate unor „instituții obștești sau culturale", fie atribuite funcționarilor publici veniți de la oraș.

Așa s-a întîmplat la Toboliu, la 1928, cînd lotul unuia dintre îndreptățiți este atribuit ilegal notarului comunal. De aceea, la 20 februarie 1930, țăranul se adresa Ministerului Agriculturii, cerînd să i se restituie lotul cu care fusese împroprietărit inițial și arătînd că notarul Gheorghe V. Popovici vînduse nu de mult unui țăran din localitate un intravilan pe care îl posedase în aceeași comună. „Dacă tot la un an sau doi ani vor fi schimbați notarii, toți pretind intravilan... Ei intervin pe lîngă comisia județeană ca să ia intravilane de la împroprietăriții îndreptățiți și întocmește pentru ei personal, iar în caz de transformare a notarilor ei fac gheșefturi în dauna îndreptățiților și locuitorilor", arăta țăranul în memoriul său[33]. Ceea ce nemulțumea mai mult pe neîndreptățiți era întîrzierea lucrărilor de măsurătoare și parcelare a loturilor de cultură, a locurilor de casă, a pășunilor sau pădurilor. Astfel, îndreptățiții din Fughiu fuseseră împroprietăriți, încă din 1925, cu terenuri de cultură și locuri de casă, dar parcelarea și deci măsurarea definitivă a locurilor de casă nu erau terminate nici la 1934. „Aceste locuri încă în anul 1925 au fost amăsurate... (dar) de atunci suntem în așteptarea lor", se spunea, într-un memoriu trimis la 13 ianuarie 1934, de către 7 țărani din Fughiu, Consilieratului Agricol din Bihor[34]. Au fost și în această plasă cazuri și de acelea în care unele comune au avut de pierdut în urma aplicării legii de reformă agrară, mai ales în ceea ce privește suprafețele de pășuni și păduri. Astfel, locuitorii din Husasăul de Criș, cărora în 1920 li se dă-

32 *Ibidem*, Dos. 181.
33 Arhivele Statului din București, *Fond Reforma Agrară din 1921 în Bihor*, Dos. 64, f. 51.
34 *Ibidem*, Dos. 192, D 2, f. 2—40.

duse în folosință o pășune de 850 iugăre, în 1924 au ajuns să folosească numai jumătate din ea, și doar în arendă provizorie, restul fiindu-le luată de Regiunea Silvică. Desigur, că scăderea sau lipsa fondului de pășunat afecta posibilitățile de îngrijire a animalelor de tracțiune și prin aceasta lovea grav în modul de existență al plugarilor. Și intervențiile lor, în special la consilierat, sunt grăitoare în acest sens. „Din cauza lipsei de pășune comuna aceasta sărăcește din zi în zi învederat, arătau țăranii din Fughiu în memoriul trimis Consilieratului la 6 februarie 1929, deoarece (plugarii n.n.) nu sînt în stare ca să majoreze numărul vitelor, nu sînt în stare a ține un număr destul de animale pentru prelucrarea pămîntului (și), în lipsa de gunoi, pămînturile sunt neroditoare“[35] Remediul ar fi mărirea pășunii comunale și aducerea în această comună a unui medic veterinar salariat de stat“ cu atît mai vîrtos ... că reforma agrară nu are intenția de a omorî o comună și a ridica alta“[36]. Nu avea desigur legea de reformă agrară acest scop, și urmărindu-i efectele pozitive ne putem convinge de acest lucru. Legiuitorii s-au îngrijit, cum am arătat, de constituirea unor întinse suprafețe de pășune și păduri comunale chiar dacă pe alocurea, cum s-a întîmplat și în plasa Centrală, s-au constituit întinse rezerve de stat constînd în special din așa-numitul „fond de păduri pentru apărare națională“[37].

Cum, însă, în general și aici, ca de altfel în restul țării, întinderea de pădure distribuită „a atins ... rareori suprafața maximă la care comunele ar fi avut drept după lege“[38], țăranii au continuat să ceară ani de-a rîndul organelor de aplicare a reformei agrare distribuirea pădurilor din fondul de apărare națională. Astfel, la 22 septembrie 1935, cîțiva țărani din Cordău au înaintat Ministerului Agriculturii o petiție, solicitînd să li se atribuie o pădure de 40 iugăre din hotarul comunei lor, întrucît sînt „oameni fără pămînt, (căci) n-am primit nici o brazdă ... (și) nu avem unde munci de a ne cîștiga, pentru noi și familie, o bucată de pîine“[39]. Erau, cu alte cuvinte, după spusa lor, proletari agricoli, chiar dacă mulți dintre ei fuseseră împroprietăriți cu locuri de case. Starea materială precară îi și determină să ceară, în aprilie 1936, ministerului anularea anuităților pe care le datorau statului pentru terenurile primite. Fiind refuzați, la 26 februarie 1937 ei revin și solicită, de astă dată anularea debitelor restante, pe motiv că în perioada 1922—1928 locurile de casă fuseseră folosite de ocolul silvic[40]. De altfel problema reducerii debitelor definitive pe care țăranii trebuiau să le plătească statului pentru pămînturile ce li s-au atribuit, era, în această perioadă, unul dintre motivele de petiționare des uzitat, în ciuda ușurărilor pe care legile conver-

[35] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.* Dos. 192, D 2, f. 2—40.
[36] *Ibidem*
[37] *Ibidem*, Dos. 153, fila 20—21.
[38] D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 209.
[39] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.* Dos. 153, f. 20—21.
[40] *Ibidem*, f. 33—34.

siunii datoriilor agricole le aduseseră. Ţăranii împroprietăriţi din Cihei, spre exemplu, au intentat un proces contra statului român, judecat la 28 noiembrie 1935, cerînd, pe temeiul legilor de conversiune a datoriilor agricole, să li se reducă debitele definitive pentru loturile ce le-au primit. Cererea şi-o motivau, pe lîngă argumentul obişnuit că au o stare materială foarte grea, prin faptul că la fixarea debitului definitiv preţul de vînzare al pămîntului era cu mult mai mare decît în momentul perceperii primelor anuităţi. Iar într-un memoriu trimis Ministerului Agriculturii, în decembrie 1935, de către 28 dintre ţăranii împroprietăriţi din Cihei se arăta: „Preţul loturilor s-a stabilit în timpul (anii 1926—1929, n.n.) cînd valoarea pămîntului era mai urcată, și cînd noi bieţii agricultori puteam cîştiga ceva, atunci nu ni s-a pretins acest preţ, deşi era mai uşor pentru noi să-l achităm, iar azi suntem sechestraţi zilnic de organele fiscului pentru dări, iar cîştigul ni se reduce la aproape nimic, neavînd unde munci. Ba n-avem măcar mălai de ajuns pentru întreţinerea familiilor noastre“[41]. Şi, mai departe, ţăranii făceau ministerului recomandarea „să poată îndruma organele subordonate pentru încasarea drepturilor legale pentru stat și nicidecum pentru a nenoroci tocmai oamenii cei mai nevoiași, punînd astfel în umbră o lege de o importanță capitală, cum este legea agrară, prin procedee care ar distruge tocmai scopul atît de frumos urmărit de această lege“[42]. Probabil că purtarea lipsită de maleabilitate pe care o manifestau „finanţii“, încasatorii debitelor anuale, faţă de „clienţii statului“, cum se socoteau noii împroprietăriţi, i-a făcut pe ţăranii să privească cu neîncredere, ba chiar să manifeste aversiune faţă de funcționarii organelor agricole, chiar și cînd aceştia urmăreau să faciliteze, spre exemplu, exploatarea păşunilor comunale. Aşa s-a întîmplat, de pildă, tot în Cihei, la 24 mai 1937, cînd agronomul Regiunii agricole din Oradea, sosit la faţa locului spre a organiza și dirija „grăparea gropilor făcute (...) în păşunea comunală“, a fost întîmpinat de primar și de 60 de ţărani care vociferau și strigau că „păşunea este a lor și nu le-o poate împărţi nimeni“, şi oprit din activitate[43]. Să semnalăm, în astfel de cazuri, înţelegerea unora dintre funcţionarii statali faţă de ţărani grija pentru a le veni în ajutor, pentru a-i sprijini în consolidarea gospodăriilor nou întemeiate. Acestea, însă, erau grevate de cele mai multe ori de nevoile inerente oricărui început, și aceasta pentru că în general noii gospodari fuseseră, înainte de împroprietărire, proletari agricoli sau ţărani foarte săraci. De aceea împroprietăriţii erau şi cei mai loviţi de efectele calamităţilor naturale și dintre acestea mai ales de secetă. În acele condiții ajutoarele guvernamentale oferite prin Camerele Agricole erau doar nişte slabe paleative ce nu puteau acoperi nici pe departe lipsurile noilor gospodării. Aşa s-a întîmplat pe timpul secetelor din 1932 și 1935. În 1932 cînd „seceta şi rugina au nimicit... în Bihor... aproape

[41] *Ibidem*, f. 26.
[42] *Ibidem*
[43] *Ibidem*, f. 33—34

80% din recolta de grîu", guvernul a acordat, prin Camerele Agricole, mari sume de bani pentru cumpărarea de semințe. Dar întrucît grîul trebuia achitat pînă la sfîrșitul anului 1932, țăranii, și în special cei împroprietăriți, „din lipsă totală de mijloace bănești nu pot cumpăra grîul selecționat, oferit de Camerele Agricole contra plată". De aceea, în numele lor, unul dintre deputații bihoreni face, la 23 septembrie 1932, o „interpelare parlamentară" solicitînd predarea grîului către țărani „fără plată", plata urmînd să se facă din recolta anului viitor[11]. Peste numai 3 ani, o altă secetă, dublată în acel an și de o puternică epizotie (pestă porcină, antrax) ce a făcut ravagii printre animale, a cauzat pagube imense gospodăriilor țărănești din 300 de comune bihorene. Un nou ajutor guvernamental în cereale, de astă dată în valoare de zece milioane lei, ce urma să se dea țăranilor, îi găsea din nou pe aceștia în imposibilitate de plată, fapt ce determină noi interpelări în parlament. Una dintre ele, aparținînd unui grup de deputați, făcută în 12 septembrie 1935, a propus, în spirit altruist, dar echitabil, ca acest ajutor să se dea contra muncii prestate la drumuri sau muncii de interes general[45]. Ieftinirea considerabilă a produselor agricole în perioada crizei din anii 1929—1933, lovea și ea puternic, gospodăriile țărănești și în mod firesc în cele mai vulnerabile, ale noilor împroprietăriți. Scăderea puterii de cumpărare este semnificativă pentru acest proces: astfel, dacă înainte de 1929, un țăran „se ducea la tîrg cu o oaie și cumpăra 5 perechi de opinci și 5 pălării pentru casă... astăzi (în 1932, n.n) se duce la tîrg, vinde două oi pentru a-și cumpăra o pereche de opinci"[46]. Se înțelege că în această situație nu puține au fost cazurile de revoltă, concretizată, pe plan local, cu izbucniri, izolate, individuale, sesizate uneori în diferite publicații. Un corespondent al ziarului „Gazeta de vest", bunăoară, ne relatează un caz petrecut în piața orașului Oradea, în zi de tîrg. Un țăran dintr-o comună învecinată care voia să cumpere o pereche de cisme pentru fiul său, văzînd prețul exorbitant pe care îl pretindea vînzătorul striga: „Nu mai cumpărați fraților, fiindcă ne omoară ăștia. Noi vindem grîul și porumbul la preț de nimic, dar ei țin tot prețurile vechi. Eu am vrut să cumpăr o pereche de cisme pentru băiețelul meu și mi-a cerut patru sute de lei. Pentru atîta am vîndut trei măji de grîu. Atît trebuie să dau eu, jumătatea din agoniseala unui an, pentru o pereche de cisme unui copil care nu-l pot folosi la nimic, căci umblă la școală. Își bat joc de noi, fraților. Trebuie să le frîngem gîtul"[47]. Cazul, singular în acel loc, este tipic pentru o stare de fapt, reală și impresionantă. Și într-adevăr, așa cum scrie perspicacele corespondent al publicației orădene, ce semnează cu pseudonimul Alter Scotus, „țăranul care vocifera ca un tulburător al ordinei sociale, era un

[44] Arhivele Statului din București, *Fond Președinția Consiliului de Miniștri*, Dos. 3, 1932, f. 107.

[45] *Ibidem*, Dos. 11, 1935—1936, f. 13.

[46] *Ibidem*, Dos. 2, 1932, f. 28.

[47] *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 633, 8 octombrie, p. 3.

chibrit aprins, era un semn de profundă îngrijorare. El avea dreptate. El își spunea durerea lui,... expunea jalnica situație în care se găsește întreaga țărănime“[48]. Numeroase erau, datorită pauperizării, și vinderile ilegale ale loturilor de cultură sau ale locurilor de casă primite prin împroprietărire. Acest fenomen a luat treptat caracter de masă și așa că de existența sa erau îngrijorate însăși organele centrale ale împroprietăririi. Astfel, Direcția funciară de pe lîngă Casa Centrală a Împroprietăririi din București, s-a adresat, la 5 octombrie 1928, Consilierului agricol din Oradea, informîndu-l că în județul Bihor țăranii își vînd loturile primite prin împroprietărire cu acordul forurilor judecătorești: „Ni se aduce la cunoștință că la multe judecătorii de ocol se autentifică acte de vînzare ale căror obiect este lotul obținut prin împroprietărire, sau parte din lot; dar pentru a se frauda legea se ascunde caracterul terenului vîndut, nu se menționează că este vorba de un lot de împroprietărire, ci este denumit numai cu expresia de «imobil» sau «loc de casă», «teren din vatra satului»“, se spunea în adresa Direcției funciare. În mod firesc astfel de vinderi elucidau legea din 13 martie 1925, care interzicea vînzările loturilor atribuite prin împroprietărire. Din această cauză Consilierul agricol Bihor, emite, în octombrie 1928, o „publicațiune“ ce precizează că țăranii nu au voie să vîndă oricînd și fără alegere pămîntul ce li s-a atribuit, acesta putînd fi vîndut în parcele de cel puțin 2 ha la șes și 1 ha la munte, numai după achitarea în întregime a debitelor către stat, numai după 5 ani de la intrarea în posesiune, și numai către cetățenii români, mici cultivatori. De asemenea, vinderea se putea face numai pe baza obținerii unui certificat, emis de către Consilieratul Agricol, cumpărătorul neputînd achiziționa mai mult de 25 ha[49].

Fenomenul transferului de proprietate viza, însă, și locurile de casă, în special cele din Oradea. Întrucît materialele de construcție erau scumpe și se procurau greu, mulți dintre împroprietăriți erau nevoiți să-și vîndă locurile de casă, de regulă unor speculanți, pe prețuri derizorii. Amintim dintre aceștia din urmă pe avocatul Armin Feldman. El se interesa de numele și adresa noilor împroprietăriți din cartea funduară și apoi, căutîndu-i, le cumpăra locurile de casă contra unor sume foarte mici, spre a le revinde mai tîrziu la prețuri îndoite.

Prin această procedură Feldmann a reușit să acapareze și să revîndă multe terenuri, avînd în proprietatea sa, la 8 august 1931, încă 27 de locuri de casă „cu care urmează să-și continue, cum seria corespondentul unui ziar orădean, acțiunea sa de speculant“[50].

S-au ridicat unele voci care cereau ca statul să sprijine insistent construirea de locuințe pe locurile de casă atribuite împroprietăriților. Tiron Albani, bunăoară, susținea necesitatea creării și finanțării de către stat a unei cooperative de construcții în orașul Oradea. „care să acorde

---

[48] *Ibidem*
[49] Arhivele Statului din Oradea, *Fond C.A.B.* Dos. 192, D 1, f. 8—9.
[50] *Gazeta de Vest*, 1931, nr. 584, 8 august, p. 4.

credite avantajoase pentru construcţiile de locuinţe"[51]. Realizări de genul acesta au rămas doar în domeniul speculaţiilor teoretice. Chiar şi aşa, însă, în acei ani în Oradea s-a construit mult, înlesnirile financiare făcute împroprietăriţilor cu locuri de casă de către diferite bănci facilitînd cu adevărat această intreprindere.

L'APPLICATION DE LA RÉFORME AGRAIRE DE 1921 DANS L'ARRONDISSEMENT CENTRAL (LE DÉPARTEMENT BIHOR)

(Résumé)

L'auteur présente la mise en pratique de la réforme agraire de 1921 dans l'arrondissement central du département Bihor. Ainsi, on indique l'étendue des surfaces expropriées, les propriétaires de ces surfaces avant les lois agraire élaborées entre 1918—1921 et leur destination après l'application de la réforme agraire.

[51] Tiron Albani, *Românizarea oraşelor de frontieră* în *Arena Socială, economică, culturală*, 1937, februarie, p. 3—4.